

EDUSKUNNAN
SOSIAALIVALIOKUNTA

Helsingissä

20 päivänä joulukuuta 1990

Lausunto n:o 12

Ulkoasiainvaliokunnalle

Ulkoasiainvaliokunta on 4 päivänä joulukuuta 1990 pyytänyt eduskunnan päätöksen mukaisesti sosiaalivaliokunnalta lausuntoa hallituksen esityksestä n:o 296 lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuultavina apulaisosastopäällikkö Pertti Harvola ulkoasiainministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Jan Tennberg sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöstä, lainsäädäntöjohtaja Kaarina Buure-Hägglund oikeusministeriöstä, osastopäällikkö Varpu-Leena Aalto ja osastopäällikkö Reino Rissanen sosiaalihallituksesta, ylilääkäri Mikko Vienonen lääkintöhallituksesta, toiminnanjohtaja Mauri Upanne Lastensuojelun Keskusliitosta, ohjelmajohtaja Sami Mahkonen Mannerheimin Lastensuojeluliitosta ja puheenjohtaja K. J. Lång Ihmisoikeuksien ja kansalaisvapauksien liitosta.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi Yhdistyneitten Kansakuntien 44. yleiskokouksen hyväksymän yleissopimuksen lapsen oikeuksista. Yleissopimuksessa sitoudutaan kunnioittamaan ja edistämään lapsen oikeuksia. Oikeudet ovat luonteeltaan sekä poliittisia kansalaisoikeuksia että sosiaalisia ja taloudellisia oikeuksia. Yleissopimuksen yleisenä lähtökohtana on oikeuksien turvaaminen lapsen kannalta ja lapsen etua silmällä pitäen. Lasten erityissuojelun vahvistamiseen ja aseman yleiseen parantamiseen tärkeitä säännöksiä on sopimuksessa useita. Sopimuksen valvontaa varten on lapsen oikeuksien komitea, jolle sopimusosapuolet sitoutuvat toimittamaan sopimuksen täytäntöönpanoa ja lapsen oikeuksien takaamisessa tapahtunutta edistymistä selostavat raporttinsa.

Yleissopimus tuli kansainvälisesti voimaan syyskuussa 1990. Suomen osalta sopimus tulee voimaan 30. päivänä ratifioimiskirjan tallettamisesta. Esitykseen sisältyy lakiehdotus sopi-

muksen eräiden määräysten hyväksymisestä. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan samasta ajankohdasta kuin yleissopimuskin.

Sosiaalivaliokunta pitää lasten oikeuksien turvaamisen ja parantamisen ja lasten erityissuojelun vahvistamisen kannalta perusteltuna lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen hyväksymistä.

Lasten kansalaisoikeuksien toteuttamiseksi valiokunta kiinnittää huomiota hallitusmuodossa säädettyjen vapausoikeuksien ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten, kuten Euroopan neuvoston ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen, YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen määräyksiin, jotka nyt käsiteltävänä olevan sopimuksen ohella koskevat myös lasten perusoikeuksia ja -vapauksia. Näiden oikeuksien toteuttamista muun muassa sosiaali-, terveydenhuolto- ja koulutoimissa on laajennettava sopimuksen hengessä, vaikka muodolliset edellytykset lasten oikeuksien sopimuksen ratifioinnille onkin luotu. Myös meneillään olevassa kansalaisten perusoikeuksia koskevan perustuslain tasoisen lainsäädännön valmistelussa on otettava huomioon lapsen perusoikeuksien ja -vapauksien kehittäminen.

Lasten oikeuksista määrätään keskeisesti tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä annetussa lainsäädännössä. Lasten oikeuksia kehitettäessä on huomiota kiinnitettävä tuomioistuini- ja hallintokäytännön lisäksi myös lasten tosiasialliseen tilanteeseen. Vakavimmat lapsia nykyisin loukkaavat menettelyt liittyvät lasten hyväksikäyttöön, perheväkivaltaan ja inestitapauksiin. Näissä suhteissa ennen kaikkea lapsen tosiasiallisen tilanteen parantaminen on asetettava keskeiseksi päämääräksi. Myös kuluttajansuoja ja suojele joukkotiedotuksessa on

erityisesti ulotettava lapsiin. Pitkällä aikavälillä yksi tärkeimmistä lasten oikeuksien toteuttamiseen liittyvistä seikoista on ympäristönsuojelu.

Uuden lainsäädännön valmistelussa on lapsen oikeuksien sopimuksen hengessä laajennettava lasten oikeuksia ja vapauksia. Vastaavasti on kiinnitettävä huomiota tästä syntyviin velvollisuuksiin ja vastuuseen. Muun muassa kokoontumisvapautta ja uskonnonvapautta voidaan laajentaa lasten osalta. Myös erilaisiin ja perusteiltaan vaihteleviin ikärajoihin on lainsäädännön kehittämisessä kiinnitettävä huomiota.

Valiokunta kiinnittää huomiota myös muihin lapsen oikeuksia ja asemaa koskeviin säännöksiin, joista lapsen oikeuksien yleissopimukseen liittyviä sopimuksia ovat yksityisoikeuden alaa koskeva yleissopimus kansainvälisestä lapsikaappauksesta sekä lapsen huollosta annettujen ratkaisujen tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevat sopimukset. Näiden sopimusten ratifioinnin edellytysten luomista on Suomen osalta jatkettava ja ne on mahdollisimman nopeasti myös ratifioitava.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen perusteluissa ei lainkaan vertailla sopimuksen määräyksiä Suomessa voimassa olevaan lainsäädäntöön. Yleissopimuksen yksityiskohtainen kuvauskin on vain sopimuksen kuvaamista sitomatta sitä Suomen voimassa olevaan lainsäädäntöön, hallintoon ja tosiasialliseen tilanteeseen. Vain tekeillä olevan varauman osalta saa hallituksen esityksen perustelujen nojalla käsityksen Suomen lainsäädännön ja sopimuksen keskinäisestä suhteesta. Kuitenkin täytäntöönpanolailla hyväksytyn sopimuksen määräykset ovat, mikäli ne kuuluvat lainsäädännön alaan, voimassa niin kuin siitä on sovittu ja myös kansallisesti sovellettavia. Tästä syystä

tulee tehdä selvitys käsiteltävänä olevan sopimuksen suhteesta Suomen lainsäädäntöön. Vastaavasti on luotava myös tilastolliset edellytykset lasten aseman seuraamiselle. Lasten aseman seuraamiseen ja valvontaan on kiinnitettävä huomiota. Lapsen oikeuksien sopimusta on tehtävä suunnitelmallisesti tunnetuksi.

Hallituksen esityksen perustelujen mukaan on tarkoitus tehdä 37 artiklaa koskeva varaus sen johdosta, että Suomi ei kaikissa olosuhteissa voi taata vapaudenriiston kohteeksi joutuneen lapsen pitämistä erillään aikuisista silloinkaan, kun näin olisi lapsen edun mukaisista menetellä. Valiokunnan mielestä on pikaisesti ryhdyttävä toimenpiteisiin, joilla luodaan edellytykset poistaa varauman tarve.

Tässä suhteessa on kehitettävä muun muassa mielenterveyslain 8 §:n 1 momentin mukaisia lapsen hoitoonsijoituksia mielisairauden perusteella. Uudessa mielenterveyslaissa vain 8 §:n 2 momentin mukaisissa vakavien mielenterveyden häiriöiden tapauksissa on taattu alaikäisille hoito ainoastaan alaikäisille tarkoitettulla osastolla. Eduskunnan käsiteltävänä parhaillaan olevan ulkomaalaislain mukainen säilöönotto ei myöskään ilmeisesti täytä lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen määräyksiä. Tästä syystä sosiaalivaliokunta ehdottaa, että ulkoasiainvaliokunta selvittäisi tarpeen ottaa ulkomaalaislakiesityksen 48 §:ään säännöksen lapsen sijoittamisesta säilöönotossa erilleen aikuisista, paitsi silloin kun katsotaan olevan lapsen edun mukaista menetellä toisin.

Edellä esitettyyn viitaten sosiaalivaliokunta lausuntonaan kunnioittavasti esittää,

että hallituksen esitykseen sisältyvät ehdotukset hyväksyttäisiin.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Skinari, varapuheenjohtaja Louvo ja jäsenet Ala-Harja (osittain), Hurskainen (osittain), Kaanniemi, Koistinen, Kärhä, P. Leppänen,

Mäkipää, Nordman, Paavilainen, Rantanen (osittain), Rinne (osittain), Stenius-Kaukonen, Taina (osittain) ja Väistö (osittain) sekä varajäsenet Sasi (osittain) ja Wahlström (osittain).